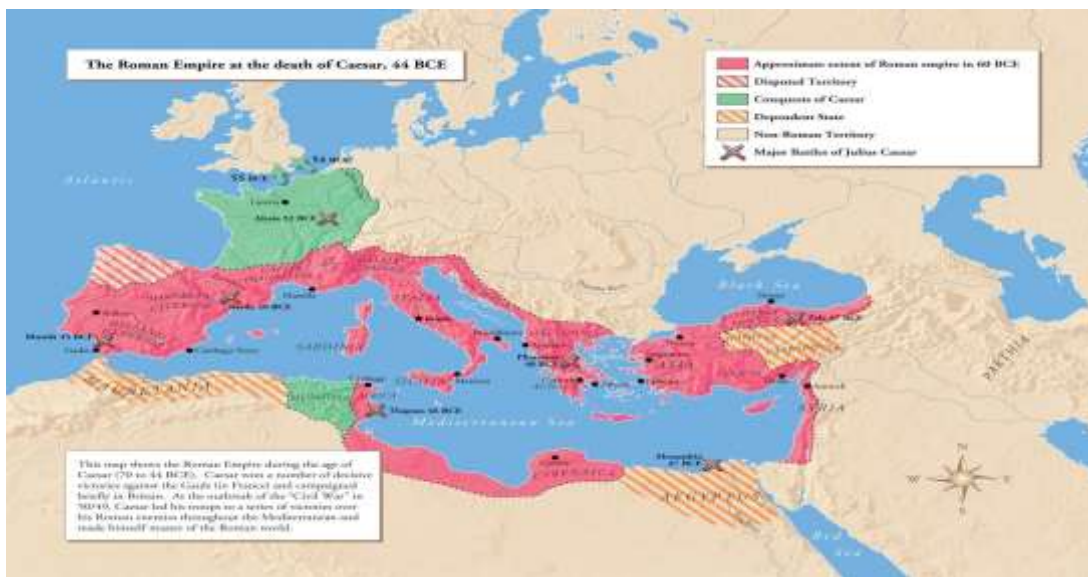

ΜΑΘΗΜΑ XLV (Lectio quinta et quadragesima)
ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΕΡΩΝΕΙ
ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΤΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Το Ρωμαϊκό κράτος μετά τη δράση του Ιουλίου Καίσαρα

- Η δολοφονία του Καίσαρα στις ειδούς του Μαρτίου του 44 π.Χ.

➤ Η θέση της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ γλώσσας στο Ρωμαϊκό κράτος:
Εθεωρείτο ΙΣΟΤΙΜΗ με τη ΛΑΤΙΝΙΚΗ

Λόγοι:

1. Πρακτικοί: οι νότιες και οι ανατολικές επαρχίες ήταν ελληνόφωνες
 2. Γνώριζαν τους Έλληνες και επηρεάστηκαν από αυτούς:
 - ελληνικός αποικισμός Κ. Ιταλίας Σικελίας (8^{ος}-6^{ος} αι. π.Χ.)
 - οικουμενικότητα ελληνικής γλώσσας μετά τον Μ. Αλέξανδρο (τέλος 4^{ου} αι. π.Χ. κ.ε.)
 - ρωμαϊκή κατάκτηση Ελλάδας και ελληνικής Ανατολής (2^{ος} αι. π.Χ.)
- Και η λογοτεχνία των Ρωμαίων, από Έλληνα ξεκίνησε: τον Λίβιο Ανδρόνικο από τον Τάραντα, το 240 π.Χ.
 - Διγλωσσία στην εκπαίδευση των Ρωμαίων από τον 2^ο αι. π.Χ.: Η εκμάθηση της ελληνικής και της λατινικής γινόταν παράλληλα. Κάθε καλλιεργημένος Ρωμαίος έπρεπε να γνωρίζει άπταιστα τις δύο γλώσσες και συχνά συνέχιζε τις σπουδές του στα διάφορα κέντρα του Ελληνισμού με τους καλύτερους Έλληνες δασκάλους (βλ. τις σπουδές του Κικέρωνα στην Αθήνα και τη Ρόδο).

Πηγές:

1. **Cicero, Ad Atticum, 7, 11, 1:**

quaeso, quid est hoc? aut quid agitur? mihi enim tenebrae sunt. 'Cingulum' inquit 'nos tenemus, Anconem amisimus; Labienus discessit a Caesare.' utrum de imperatore populi Romani an de Hannibale loquimur? O hominem amentem et miserum qui ne umbram quidem umquam τοῦ καλοῦ viderit! atque haec ait omnia facere se dignitatis causa. ubi est autem dignitas nisi ubi honestas? honestum igitur habere exercitum nullo publico consilio, occupare urbis civium quo facilior sit aditus ad patriam, χρεῶν ἀποκοπᾶς, φυγάδων καθόδους, sescenta alia scelera moliri, τὴν θεῶν μεγίστην ὥστ' ἔχειν τυραννίδα —? sibi habeat suam fortunam! unam me hercule tecum apricationem in illo lucrativo tuo sole malim quam omnia istius modi regna vel potius mori miliens quam semel istius modi quicquam cogitare. 'quid si tu velis?' inquis.

2. **Cicero, Ad Quintum fratrem, 1, 9, 27-28:**

Ας υποθέσουμε ότι ήσουν διοικητής σε κάποια γαλατική, ισπανική ή αφρικανική επαρχία, όπου ο κόσμος είναι απαίδευτος και κοινωνικά καθυστερημένος, με μια λέξη «βάρβαρος». Στην περίπτωση αυτή θα προσπαθούσες να επιβάλεις μια στοιχειώδη τάξη και να δημιουργήσεις, όσο περνούσε από το χέρι σου, τις

προϋποθέσεις για τη βελτίωση του επιπέδου αυτών των λαών. Αυτό επιτάσσουν οι ανθρωπιστικές μας παραδόσεις...

Ο τόπος όμως που διοικείς (=Μ. Ασία) έχει μια ξεχωριστή ιστορία. Ο πολιτισμός, αν μπορώ να το πω έτσι, είναι ελληνική εφεύρεση. Η παιδεία έχει ελληνικές ρίζες και από αυτές τραφήκαμε κι εμείς ως έθνος. Δεν θα διστάσω ποτέ να ομολογήσω ότι το λαμπρό οικοδόμημα της Ρώμης δεν θα μπορούσε να υψωθεί χωρίς τη συμβολή του ελληνικού πολιτισμού, και ότι όσα πετύχαμε εμείς οι Ρωμαίοι τα πετύχαμε υιοθετώντας την εκπαίδευση, την τέχνη και τις επιστήμες των Ελλήνων. Γι' αυτούς τους λόγους, είμαστε σήμερα ηθικά υποχρεωμένοι να αντιμετωπίσουμε τους Έλληνες με τον σεβασμό που μας δίδαξαν και που αρμόζει στη μεγάλη τους ιστορία, και να ξεπληρώσουμε κατά κάποιο τρόπο το χρέος μας απέναντί τους.

(Μετάφραση: Θ. Παπαγγελής)

Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση (και αφιερώθηκε περισσότερος χρόνος) στο θέμα της σχέσης των Ρωμαίων με την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό γενικότερα, λόγω της σημασίας του και λόγω της συνάφειας που έχει και με άλλα κεφάλαια που διδάσκονται στο μάθημα (π.χ. Lectio III, Lectio XXXII). Βλ. και τη σχετική παρουσίαση (power point). Το υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί όπου κρίνεται σκόπιμο.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

captīvus -a -um: αιχμάλωτος / cognosco, cognovi, cognitum, cognoscere, γ': γνωρίζω / quis, quis, quid (ουσ. ερωτημ. αντ.): ποιος (ΛΓ σ.46) / apud (πρόθ. + αιτ.) Ciceronem: στο στρατόπεδο του Κικέρωνα / gero, gessi, gestum, gerere, γ': κάνω, διεξάγω / quantus -a -um: πόσος -η -ο / periculum -i, ουδ.2: κίνδυνος / res, rei, θ.5: πράγμα, κατάσταση / quidam, quaedam, quiddam (ουσ. αόρ. αντ.): κάποιος (ΛΓ σ.47) / eques -itis, αρ.3: ιππέας / persuadeo, -suasi, -suasum, -suadere, β' (+ δοτ. + βουλητ. πρότ.): πείθω / defero, -tuli, -latum, -ferre, γ': μεταφέρω / curo, α' (+ βουλητ. πρότ.): φροντίζω / provideo, -vidi, -visum, -videre, β' (+ βουλητ. πρότ.): προνοώ, μεριμνώ / intercipio, -cepi, -ceptum, -cipere, γ' (inter + capio, cepi, captum, capere, γ'): αρπάζω κάτι πριν φτάσει στον προορισμό του / noster, nostra, nostrum (κτητ. αντ.): δικός μας (=πολλοί κτήτορες) (ΛΓ σ.41) / consilium -ii(i), ουδ.2: σχέδιο / hostis -is, αρ.3: εχθρός / ob (πρόθ.) + αιτ.: εξαιτίας (αναγκαστικό αίτιο) / qui, quae, quod (αναφ. αντ.): ο οποίος (ΛΓ σ.44) / conscribo, -scripsi, -scriptum, -scribere, γ': γράφω / littera -ae, θ.1: γράμμα / litterae -arum: γράμματα, λογοτεχνία, επιστολή / mitto, misi, missum, mittere, γ': στέλλω / legatus -i, αρ.2: διοικητής λεγεώνας, πρέσβης, απεσταλμένος / moneo, monui, monitum, monere, β' (+ βουλητ. πρότ.): συμβουλευώ, καθοδηγώ / adeo (ad + eo), -ii, -itum, -ire, δ': πλησιάζω / possum, potui, posse: μπορώ, δύναμαι / amentum -i, ουδ.2: ιμάντας, λουρί / tragula -ae, θ.1: είδος ακοντίου / adligo, α': δένω / intra (πρόθ.) + αιτ.: μέσα / castra -orum, ουδ.2 (pl.t.): στρατόπεδο / abicio (ab + iacio, ieci, iactum, iacere, γ'), -ieci, -iectum, -icere, γ': πετάω κάτι μακριά, αφήνιμι / se (προσ. αντ. γ' προσ.) (αιτιατ.) (ΛΓ σ.40) / legio -ōnis, θ.3: λεγεώνα /

celeriter, celerius, celerrime (επίρρ.): γρήγορα / adsum, -fui, -esse: είμαι παρών (≠ absum) / vereor, veritus sum, verēri, αποθ.β': φοβάμαι / constituo, -stitūi, -stitūtum, -stituēre, γ' (+ βουλητ. πρότ.): αποφασίζω / casus -us, αρ.4: τυχαίο, απροσδόκητο γεγονός (cado, cecidi, casum, cadēre) / casu (αφ.): κατά τύχη / turris -is, θ.3: πύργος (turrim -i, -ium, ΛΓ σ.20-21) / adhaeresco, -haesi, -haesum, -haerescēre, γ': προσκολλίεμαι, καρφώνομαι / quidam, quaedam, quoddam (επιθ. αόρ. αντ.): κάποιος (ΛΓ σ.47) / miles -itis, αρ.3: στρατιώτης / conspicio, -spexi, -spectum, -spicēre, γ' (cum + specio, spexi, spectum, specēre, γ'): βλέπω / perlego (per + lego), -legi, -lectum, -legēre, γ': διαβάζω μέχρι το τέλος / adhortor, αποθ.α' (+ βουλητ. πρότ.): προτρέπω / salus -ūtis, θ.3: σωτηρία / spero, α': ελπίζω

ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Προτάσεις ουσιαστικές
 - Εισάγονται με: **ut** (καταφατικές)
ne (αρνητικές)
 - Εκφέρονται με: **υποτακτική** (=περιεχόμενο επιθυμητό)
 - ενεστώτα (από αρκτικό χρόνο)
 - παρατατικού (από ιστορικό χρόνο)
- Δηλαδή: ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων
(βλ. τελικές, συμπερασματικές, παραχωρητικές, ενδοιαστικές προτάσεις)

- Συντακτική θέση – εξάρτηση:
 - 1. Αντικείμενο ρημάτων που σημαίνουν:**

α) επιθυμώ, εύχομαι, διατάζω, ζητώ, παρακαλώ, προτρέπω, συμβουλεύω, πείθω, αποφασίζω, προσπαθώ, επιτρέπω, φροντίζω:
oro, rogo, respondeo, impero, persuadeo, provideo, curo, constituo, cupio, (ad)hortor, (ad)moneo, peto, dico, scribo κ.ά.

Caesar milites adhortatus est ut fortiter pugnarent.

β) εμποδίζω (κωλύω), εναντιώνομαι, αρνούμαι:

impedio, resisto, prohibeo, deterreo, recuso, caveo κ.ά.

Με τα ρήματα αυτής της κατηγορίας η βουλητική πρόταση εισάγεται:

-αν η κύρια είναι: καταφατική, με: **ne, quominus (σπάνια)**

-αν η κύρια είναι: αρνητική, με: **quominus, quin**

Για τις προτάσεις αυτές βλέπε και: Lectio XLVII

Impedio eum ne / quominus veniat.

Socrates non recusavit quominus / quin amicos videret.

- 2. Υποκείμενο:**

α) ορισμένων από τα προηγούμενα ρήματα όταν αυτά είναι παθητικά ή απρόσωπα

β) απροσώπων ρημάτων ή εκφράσεων:
placet, interest, licet, necesse est, satis est, sequitur, iustum est κ.ά.

Placuit ei ut ad regem legatos mitteret.

3. [Επεξήγηση]

- Σχέση βουλευτικών προτάσεων με **τελικό απαρέμφατο**:
Πολλά από τα ρήματα αυτά συντάσσονται και με τελικό απαρέμφατο, π.χ.
constituo: Constituit ut tragulam mitteret. / Constituit tragulam mittere.
- Σχέση βουλευτικών προτάσεων με **τελικές προτάσεις**:

ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ (=ονοματικές)	ΤΕΛΙΚΕΣ (=επιρρηματικές)
Volo <u>ut videam</u> : αντικείμενο	Venio <u>ut videam</u> : επιρρ. προσδ. σκοπού
Στα Αρχαία Ελληνικά: με <u>τελικό απαρέμφατο</u> : Βούλομαι <u>ιδεῖν</u> : αντικείμενο Δηλαδή: ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	Στα Αρχαία Ελληνικά: με <u>τελική πρόταση</u> : Ἔρχομαι <u>ἵνα ἴδω</u> : επιρρ. προσδ. σκοπού Δηλαδή: και εδώ: ΤΕΛΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ (και απαρέμφατο σκοπού: Ἔρχομαι <u>ιδεῖν</u>)

- Δηλ.: Οι βουλευτικές προτάσεις αντιστοιχούν με το **τελικό απαρέμφατο των ΑΕ**.

Συντακτική ανάλυση βουλευτικών προτάσεων μαθήματος XLV

1. Tum cuidam ex equitibus Gallis persuadet **ut ad Ciceronem epistulam deferat**.

Είδος: _____

Συντακτικός ρόλος: _____

Εισαγωγή: _____

Εξάρτηση: _____

Εκφορά: _____

Δικαιολόγηση εκφοράς: _____

Παρατηρήσεις: _____

2. Curat et providet **ne**, intercepta epistula, **nostra consilia ab hostibus cognoscantur**.

Είδος: _____

Συντακτικός ρόλος: _____

Εισαγωγή: _____

Εξάρτηση: _____

Εκφορά: _____

Δικαιολόγηση εκφοράς: _____

Παρατηρήσεις: _____

3. Legatum monet **ut**, si adire non possit, **epistulam ad amentum tragulae adliget et intra castra abiciat**.

Είδος: _____

Συντακτικός ρόλος: _____

Εισαγωγή: _____

Εξάρτηση: _____

Εκφορά: _____

Δικαιολόγηση εκφοράς: _____

Παρατηρήσεις: _____

4. Gallus, periculum veritus, constituit **ut tragulam mitteret**.

Είδος: _____

Συντακτικός ρόλος: _____

Εισαγωγή: _____

Εξάρτηση: _____

Εκφορά: _____

Δικαιολόγηση εκφοράς: _____

Παρατηρήσεις: _____

5. Ille epistulam perlegit militesque adhortatur **ut salutem sperent**.

Είδος: _____

Συντακτικός ρόλος: _____

Εισαγωγή: _____

Εξάρτηση: _____

Εκφορά: _____

Δικαιολόγηση εκφοράς: _____

Παρατηρήσεις: _____

Βουλευτικές προτάσεις από άλλα μαθήματα

1. Erat ascensurus navem; Arria milites orabat, ut simul imponeretur. (μάθημα XXIII)
2. Id exemplum sutorem quendam incitavit, ut corvum doceret parem salutationem. (μάθημα XXIX)
3. Is cum aliquando castris abiret, edixit ut omnes pugna abstinerent. (μάθημα XXXI)
4. Tandem puella, longa mora standi fessa, rogavit materteram, ut sibi paulisper loco cederet. (μάθημα XXXVIII)
5. Cum aliquis Sertorio nuntiavisset cervam inventam esse, Sertorius eum iussit tacere; praeterea praecepit ut eam postero die repente in eum locum emitteret, in quo ipse cum amicis futurus esset. (μάθημα XLVIII)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

(για την τάξη ή / και το σπίτι)

1. Να γράψετε τη μετάφραση του κειμένου του μαθήματος XLV.
2. Να κάνετε χρονική αντικατάσταση των ρηματικών τύπων.
conspicitur, persuadet, cognoscantur, abiciat, mitteret, defertur, adhortatur, monet, constituit, perlegit, scribit
3. Να κλίνετε τις συνεκφορές (και τους δύο αριθμούς).
quanto periculo, interceptā epistulā, tertio die, quodam milite
4. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και αντίστροφα.
α. ...ut ad Cicerōnem epistulam deferat
β. Quam ob rem epistulam conscriptam Graecis litteris mittit.
γ. ...ne nostra consilia ab hostibus cognoscantur.
δ. ...ut epistulam ad amentum tragulae adliget et intra castra abiciat.
ε. Haec a quodam milite conspicitur et ad Cicerōnem defertur.
5. Να αντικαταστήσετε τις βουλευτικές προτάσεις με απαρέμφατο.
Legātum monet ut epistulam ad amentum tragulae adliget et intra castra abiciat.
Ille epistulam perlegit militesque adhortātur ut salūtem sperent.
6. Να μεταφέρετε τις πλάγιες ερωτήσεις σε ευθείες.
Caesar ex captivis cognoscit quae apud Cicerōnem gerantur quantōque in periculo res sit.
7. Να αναλύσετε τις μετοχές conscriptam και veritus του κειμένου στις αντίστοιχες δευτερεύουσες προτάσεις.
8. Να μεταφράσετε το κείμενο στα Ελληνικά.
Caesar prima luce omnes eos, qui in monte ascenderant, ex superioribus locis descendere atque arma proicere iussit. Quod ubi fecerunt et proiecti ad terram deflentes ab eo salutem petiverunt, consurgere iussit et pauca apud eos de lenitate sua locutus, quo minore essent timore, omnes

conservavit, militibusque suis imperavit, ne qui eorum violaretur, neu quid sui desiderarent. Postea ex castris sibi legiones alias occurrere et eas, quas secum duxerat, quiescere atque in castra reverti iussit eodemque die Larisam pervenit.

Caesar, *de bello civ.* 3, 98 (ελαφρά διασκευή)

(Δεξιλόγιο: consurgo -surrexi -surrectum -surgere: σηκώνομαι / lenitas -ātis, θ. πραότητα / violo, α': ασκώ βία)

9. Να μεταφέρετε τις προτάσεις στα Λατινικά.

Ο Αγρίππας έπεισε τον λαό να επιστρέψει στην πόλη.

Ο Καίσαρας προτρέπει τους στρατιώτες να μην φοβηθούν εξαιτίας της κούρασης.

Τα γηρατειά δεν εμπόδισαν τον Σοφοκλή να γράψει τραγωδίες.

Όλοι ευχόμαστε να ζούμε για πολύ χρόνο.

Εμποδίζομαι από τον πόνο να πω περισσότερα.

(Δεξιλόγιο: κούραση: labor -ōris, αρ. / γηρατεία: senectā -ae / για πολύ χρόνο: diutissime)

10. Να υποδείξετε πού τονίζονται οι πιο κάτω λέξεις και να εξηγήσετε το γιατί.

equitibus, monere, abicere, amentum, litteris, apud

11. Να σκεφτείτε και να γράψετε, για όσες από τις λέξεις του κειμένου μπορείτε, λέξεις:

- ομόριζες στα Αρχαία Ελληνικά και/ή
- παράγωγες σε νεότερες – νεολατινικές γλώσσες (Αγγλικά, Γαλλικά, Ιταλικά, Ισπανικά κ.ά.)

12. Να μιλήσετε σύντομα για τη θέση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στη ζωή των Ρωμαίων. Να συμβουλευθείτε την εισαγωγή στο μάθημα XLV, τις πηγές που σας δίνονται, καθώς και την Εισαγωγή στο βιβλίο της Β' Λυκείου (Α' τεύχος) (κυρίως τις σελίδες 7, 9, 10, 11).

Δανάη Γεωργιάδου

Φιλολόγος, Β.Δ.Α'